

Maria Łukaszek*

PEŁNIENIE ROLI MĘŻA/PARTNERA ŻYCIOWEGO PRZEZ MĘŻCZYZN ODBYWAJĄCYCH KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI JAKO WYZWANIE DLA PORADNICTWA RODZINNEGO WŁĄCZONEGO W PROCES RESOCJALIZACJI

Przysposobienie osób społecznie niedostosowanych do pełnienia konstruktywnych ról społecznych, w tym roli męża i partnera, należy do ważnych zadań resocjalizacyjnych (por. Muskała 2006, s. 5; Machel 2014, s. 52). W warunkach więziennych udane wypełnianie funkcji partnera życiowego jest mocno utrudnione ze względu na ograniczone możliwości kontaktu (w szczególności bezpośredniego). Dzieje się to, pomimo że polski wymiar sprawiedliwości wciąż rozszerza ofertę interakcji rodzinnych, np.: umożliwiając rozmowy przez skype'a, uczestnictwo rodzin w imprezach kulturalno-oświatowych na terenie jednostek penitencjarnych, upowszechniając nagrody w formie przepustek, przerw w odbywaniu kary.

Pomyślne realizowanie przez więźniów roli partnera życiowego przekłada się na wysoką jakość relacji w związku, która przynosi wymierne korzyści osadzonemu, ale również jego partnerce. Z jednej strony jest to wsparcie materialne, z drugiej emocjonalne, które pozwala obojgu przetrwać okres izolacji (por. Sakowicz 2009; Kasprócz, Giernacka 2010; Nowak 2012; Adamowska, Kowalczyk 2014; Boruc 2015). Funkcjonowanie we wzajemnie szczęśliwym związku, silne przekonanie, że na wolności czeka bliska osoba, w sposób znaczący mobilizuje więźnia do zaangażowania się w proces resocjalizacji (por. Adamowska, Kowalczyk 2014), stanowi również istotny czynnik pomyślnej readaptacji społecznej (por. Stańdo-Kawecka 2000; Bogunia, Godyła 2001; Iwański 2003; Jaworska 2009; OMI 2009; Linowski 2010; Pindel 2011; Machel 2014; Szczepanik 2015).

W polskim więziennictwie wciąż nie dostrzega się potrzeby włączenia w proces resocjalizacji poradnictwa rodzinnego, choć można by oczekiwać wielkich korzyści takiej integracji działań. Poradnictwo to celowe działanie zmierzające do udoskonalenia cech osobowości i zachowań osób przeżywających problem (także w związkach z ludźmi) prowadzący do zaburzenia ich stosunku do siebie i otoczenia społecznego (Kargulowa 2007, s. 56). Główny cel poradnictwa rodzinnego stanowi pomoc rodzinie w zacho-

---

* **Maria Łukaszek**, dr – Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacyjnej; e-mail: lukaszek@ur.edu.pl.

waniu i rozwoju więzi emocjonalnych (Sujak 1988, s. 19-20). Przykładem skutecznego włączenia poradnictwa rodzinnego w oddziaływania penitencjarne może być realizacja Amerykańskiego programu PERP Inside and Out (Prevention and Relationship Enhancement Program), który miał służyć budowaniu silnych i zdrowych relacji w związkach więźniów. W konsekwencji podjętych oddziaływań zanotowano zahamowanie spadku satysfakcji partnerów ze związku oraz zmniejszył się odsetek decyzji o rozwodzie, aż do pięciu lat od trwania programu (Einhorn i in. 2008, s. 341-356). Było to możliwe dzięki edukacji par w zakresie komunikacji, okazywania uczuć i bliskości, wzajemnego zapewniania bezpieczeństwa, zrozumienia, zaangażowania w związek, zaufania i lojalności, rozwiązywania konfliktów, asertywności, radzenia sobie ze stresem (Markman i in. 2005, s. 341-356).

Jakość małżeństw/związków partnerskich więźniów a proces resocjalizacji

Analiza literatury (Rzepliński 1981, s. 13-16; Ryś 1999, s. 58; Iwański 2003, s. 47; Sakowicz 2009, s. 83, 382; Adamowska, Kowalczyk 2014, s. 239; Boruc 2015, s. 89-131) dowodzi, że relacje małżeńskie/partnerskie cechujące się silną więzią emocjonalną, wysoką jakością komunikacji, wsparciem, gotowością do wczuwania się w sytuację partnera:

- wzmacniają samoocenę osadzonego,
- zapewniają poczucie bezpieczeństwa (szczególnie w perspektywie wyjścia na wolność),
- podtrzymują dobre zdrowie psychiczne (np. odporność na stres w izolacji),
- scalają związek, zaspokajają potrzebę przynależności i identyfikacji z rodziną,
- wzmacniają miłość, empatię, wrażliwość wobec partnerki,
- pozwalają utrzymać wysoki poziom satysfakcji z życia i szczęścia rodzinnego,
- zmniejszają poczucie izolacji od świata zewnętrznego.

W tym kontekście nie dziwi, że utrzymanie lub założenie nowej rodziny jest jedną z wyżej cenionych przez więźniów wartości (Sakowicz 2009, s. 382; Sakowicz 2013, s. 245).

Konsekwencje uwięzienia dotyczą nie tylko osadzonego, ale także jego najbliższych. Do najpowszechniejszych zalicza się: depryzację potrzeb, niszczenie osobowości oraz prizonizację (Jaworska 2009, s. 190). Kobiety przeżywają wstyd i gniew wobec partnera życiowego. Stygmatyzacja społeczna wynikająca z jego uwięzienia motywuje kobietę do przeprowadzenia weryfikacji jakości związku oraz oceny mężczyzny (Fishman 1990, s. 35).

Pomimo stereotypowych przekonań kobiet o tym, że rozłąka spowodowana pobytami mężczyzny w zakładzie karnym zniszczy ich związek, jego utrzymanie jest możliwe. Im lepsze relacje łączyły partnerów przed uwięzieniem, tym większe prawdopodobieństwo

bieństwo, że związek przetrwa (Pełka-Sługocka 1979, s. 172). Jego umocnieniu służy dokonanie przez osadzonego krytycznej analizy swych czynów ze względu na zaistniałe konsekwencje dla rodziny oraz docenienie lojalności i zaangażowania partnerki. W sytuacji gdy partnerzy byli skonfliktowani, kiedy kobiety były ofiarami przemocy, na ogół dochodzi do rozpadu rodziny (Fishman 1990; Hairston 2003; Hairston i Oliver 2006).

Dobry układ z partnerem odbywającym karę pozbawienia wolności stanowi czynnik pomagający przetrwać kobietom marginalizację i stygmatyzację społeczną, której doświadczają jako partnerki przestępców (Kasprowicz, Giernacka 2010 s. 161; Nowak 2012, s. 168). Zaangażowanie mężczyzny w rolę rodzica chroni kobietę przed całkowitym przejmowaniem funkcji i zadań nieobecnego ojca. Taka zmiana ról jest zbyt obciążająca i frustrująca dla kobiety, przez co niekorzystna dla związku. Zupełne przyjęcie przez kobietę roli eksperta, głowy domu powoduje dalszą degradację relacji z partnerem (Fishman 1990).

Na podstawie rozważań teoretycznych oraz, wciąż nielicznych, badań można stwierdzić, że pomyślne funkcjonowanie w małżeństwie/związku partnerskim modyfikuje w sposób pozytywny proces resocjalizacji, poprzez:

- zaangażowanie więźniów, przekładające się na większą efektywność oddziaływań – stwierdzono, że osadzeni otrzymujący od partnerki wsparcie podczas warunkowego przedterminowego zwolnienia w niższym odsetku wracają do więzienia (Linowski 2010, s. 143), z kolei stworzenie nowego związku partnerskiego przez więźniów długoterminowych pozytywnie wpływa na ich zachowanie i gotowość do udziału w oddziaływaniach penitencjarnych (Adamowska, Kowalczyk 2014),
- wzmocnienie motywacji do życia w zgodzie z prawem – ujawniono, że oczekujący na opuszczenie więzienia, na spotkanie z rodziną wykluczają potencjalny powrót do przestępstwa, planują pomyślne strategie życiowe, odnowienie swojego życia (Mills, Codd 2008; Cid, Martí 2012, por. Machel 2014, s. 52; Miłkowska, Sobański 2017, s. 133),
- ułatwienie readaptacji społecznej (Stańdo-Kawecka 2000, s. 172; Bogunia, Godyła 2001, s. 520; Iwański 2003, s. 47; Jaworska 2009, s. 191; OMI 2009; Pindel 2011, s. 93; Machel 2014, s. 52; Szczepanik 2015),
- zaprzestanie popełniania przestępstw, co przekłada się na niższy wskaźnik recydywy (OMI 2009; McGloin i in. 2011); dowiedziono, że więźniowie żyjący w związkach o wysokiej jakości przez osiem miesięcy po opuszczeniu zakładu karnego popełnili o połowę mniej przestępstw niż pozostali (*Incarceration and the Family* 2008).

Dbalność o dotychczasowe związki jest ważna, ponieważ wiadomo, że opuszczający więzienia mają gorsze perspektywy ponownego związku. Badania National Longitudinal Survey of Youth (NLSY) oraz Fragile Families and Child Well-being Study wykazały, że szanse na zawarcie związku małżeńskiego po odbyciu wyroku maleją o 39% (Huebner

2007). Wykorzystując dane NLSY, Bruce Western przeanalizował liczbę małżeństw zawieranych przez mężczyzn w wieku od 18 do 40 lat. Stwierdził, że do 26. roku życia weszło w formalny związek 46% mężczyzn bez przeszłości kryminalnej i tylko 25% byłych więźniów. W wieku 40 lat pozostało nieżonatymi 12,5% spośród niekaranych, ale już 40% spośród mężczyzn z przeszłością uwięzienia (Western 2004, s. 17-18). Skupienie się w pracy resocjalizacyjnej na wzmocnieniu istniejących związków osadzonych jest ważne ze względu na ogromny wskaźnik rozwodów w tej grupie. Żonaci więźniowie osiągają krajowy 50% wskaźnik rozwodów znacznie szybciej niż mężczyźni w populacji ogólnej (Western 2004, s. 24).

Założenia metodologiczne badań

W Polsce rzadko bada się relacje więźniów z partnerkami życiowymi (zazwyczaj w kontekstach sprawowania opieki nad dziećmi), choć w literaturze wskazywane są korzyści dla przebiegu resocjalizacji, wynikające z dobrego sprawowania przez osadzonych ról męża/partnera. Dotychczasowe doświadczenia badawcze autorki zdobyte na terenie zakładów karnych pozwoliły dostrzec, że satysfakcjonujące związki z kobietami stanowią ogromne wsparcie zarówno dla mężczyzn, którzy znaleźli się w sytuacji deprecjacji większości potrzeb, jak i dla pomyślności procesu resocjalizacji. W związku z tym autorka poddała reinterpretacji wyniki swoich wcześniejszych badań (2003 i 2013-2014) prowadzonych wśród mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności. Z projektów, które dotyczyły w znacznym stopniu seksualności osadzonych, wyodrębniono moduły odnoszące się do ich relacji z partnerkami życiowymi. Reinterpretacja umożliwiła omówienie dwóch obszarów tematycznych: doświadczeń osadzonych związanych z pełnieniem roli męża lub partnera życiowego oraz wybranych czynników socjalizacyjnych determinujących pomyślną realizację tej roli. Należy podkreślić, że poniżej przedstawione wnioski należy traktować jako wstępną diagnozę sytuacji, choć znajdują one także potwierdzenie w informacjach uzyskanych podczas rozmów prowadzonych w toku realizacji projektów badawczych z udziałem funkcjonariuszy służby więziennej. Ten, jeszcze bardzo ogólny, obraz funkcjonowania więźniów w rolach męża/partnera życiowego stał się inspiracją autorki do przeprowadzenia kolejnych badań, skoncentrowanych na relacjach więźniów z kobietami oraz związku tych relacji z procesem resocjalizacji. Aktualnie trwa ich realizacja.

W prezentowanym materiale wykorzystano wyniki z dwóch projektów realizowanych przez autorkę wśród osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych (Jasło, Łupków, Moszczaniec, Sanok, Przemyśl, Rzeszów, Dębica) podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Rzeszowie. Metodę badań stanowił sondaż diagnostyczny, technikę – ankieta. Problematykę oraz spis

zastosowanych narzędzi zawarto w tabeli 1. Kwestionariusze autorskie opracowano na podstawie istniejących koncepcji teoretycznych (np. K. Imielińskiego, K. Faller¹) oraz kwalifikacji czynów zawartych w art. 197-205 kkw. Każdorazowo, w procesie operacjonalizacji zmiennych i weryfikacji narzędzi stosowano metodę sędziów kompetentnych (pracownicy naukowcy i funkcjonariusze służby więziennej)². Realizacja projektów była poprzedzona pilotażem.

Tabela 1. Informacje o badaniach mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności

Rok badania, próba	Problematyka badawcza	Zastosowane narzędzia badawcze
2003 N = 100 (szerzej Łukaszek 2004)	– relacje z żonami i partnerkami życiowymi – oczekiwania wobec kobiet – aktywność seksualna	– Kwestionariusz – Postawy skazanych mężczyzn wobec żon i partnerek życiowych – Kwestionariusz danych o badanym
2013-2014 N = 485	– postawy wobec życia seksualnego i partnerek seksualnych – czynniki: socjodemograficzne, partnerskie, rodzinne, seksualne i związane z karalnością sądową różnicujące postawy więźniów wobec życia seksualnego i partnerek seksualnych	– skrócona wersja Kwestionariusza ustosunkowań opracowanego przez H. Malewską – Kwestionariusz biografii seksualnych mężczyzn – Kwestionariusz doświadczania przemocy seksualnej przed uzyskaniem pełnoletniości – Kwestionariusz – Skazani w relacjach z żonami/partnerkami życiowymi – doświadczenia i opinie – Kwestionariusz – Aktywność seksualna skazanych mężczyzn w czasie odbywania kary pozbawienia wolności – doświadczenia i opinie – Kwestionariusz danych o badanym

Źródło: opracowanie własne.

Dobór badanych w obu projektach miał charakter losowo-kwotowy (uwzględniono typ oraz rodzaj jednostek penitencjarnych). W pierwszym etapie w obrębie trzech typów zakładów (zamknięty, półotwarty, otwarty) losowano jednostki według rodzaju (dla młodocianych, odbywających karę po raz pierwszy, i recydywistów penitencjarnych). Liczba tych jednostek była proporcjonalna do realnej ich liczby w poszczególnych typach zakładów karnych. Następnie w obrębie wylosowanych placówek dobierano, także losowo, respondentów. Udział w badaniach miał charakter dobrowolny i anonimowy, przy czym z wylosowanej próby wyłączono skazanych poniżej normy intelektualnej (problemy zrozumienia treści).

W celu zapewnienia osadzonemu poczucia bezpieczeństwa i anonimowości autorka prowadziła badania osobiście. Wylosowani mężczyźni byli informowani o celach i przebiegu badania oraz zasadach anonimowości i dobrowolności. Prowadząca informowała

¹ M.in. model seksualnej normy partnerskiej Kazimierza Imielińskiego (1986, s. 136), klasyfikacja sposobów wykorzystywania seksualnego dziecka Kathleen Faller (1990).

² W kolejnych badaniach narzędzia zostaną poddane walidacji.

ich o braku jakichkolwiek sankcji, ale także korzyści wynikających z udziału w badaniu. Priorytetem autorki było uzyskanie jednoznacznej, świadomej i nieprzymuszonej zgody respondentów. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do osadzonych, którzy ze względu na swoiste położenie życiowe oraz aktualny status społeczny mogli odczuwać presję ze strony służby więziennej. Badania prowadzono w kilkusobowych grupach (w pomieszczeniach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła minimum 4 m²). Zgodnie z procedurą, funkcjonariusze nie zbliżali się do mężczyzn wypełniających ankiety, byli jedynie obserwatorami z odległości. Po wypełnieniu ankiet autorka odbierała kwestionariusze w zaklepanych przez badanych kopertach. Po badaniu respondenci mieli zagwarantowaną pomoc specjalistyczną (edukatora seksualnego oraz psychologa).

Przeprowadzona reinterpretacja wyników badań pozwoliła na wstępną diagnozę doświadczeń więźniów w rolach męża lub partnera życiowego oraz ocenę wybranych czynników socjalizacyjnych mogących determinować pomyślną realizację tej roli.

Wnioski z badań własnych

A. Doświadczenia osadzonych w roli męża/partnera życiowego

Analiza dostępnego materiału pozwoliła odpowiedzieć na następujące pytania: Czy aktualni więźniowie posiadają lub posiadali żony/partnerki? Czy ich związki małżeńskie lub partnerskie są trwałe? Jakie są motywy wchodzenia obecnych więźniów w stałe związki z kobietami? Jakie cechy potencjalnych partnerek preferują? W jaki sposób więźniowie wypełniają rolę męża/partnera życiowego? Jak więźniowie oceniają swoje aktualne partnerki? Jak osadzeni oceniają relacje intymne z żonami/partnerkami życiowymi?

Na podstawie zebranych danych stwierdzono:

- 1) **niski odsetek więźniów aktualnie posiadających stałe partnerki** życiowe – 34% posiada żony (2003), 51% badanych ma żonę lub partnerkę (2013-2014),
- 2) **powszechne dążenie do posiadania rodziny** – 84% (2013-2014), 93% (2003) badanych podejmowało próby jej założenia³,
- 3) **wielokrotne próby stworzenia stałego związku** – niemal 20% mężczyzn z doświadczeniem małżeństwa stwierdziło, że jest to ich drugi lub trzeci raz; pośród tych, którzy kiedykolwiek byli w stałej formalnej lub nieformalnej relacji z kobietą, 31% zadeklarowało, że miało 3-4 takie doświadczenia, 19% – 5-8, 13% – 10, a nawet więcej (2003); 46% (2013-2014) stwierdziło, że kilka razy byli żonaci lub mieli konkubinę,

---

³ Porównując – doświadczenia stałego związku zadeklarowało 76% mężczyzn z populacji ogólnopolskiej (Izdebski 2012, s. 763).

- 4) **niska trwałość związków** – 53% małżeństw i 70% związków kohabitacyjnych, w których funkcjonowali osadzeni, trwały krócej niż trzy lata (2003); dzieje się tak pomimo dużej motywacji do kontynuowania związku – 19,3% posiadających stałą partnerki ma wątpliwości, czy chce kontynuować obecny związek bądź już zdecydowało się na rozstanie, 80,6% pragnie zaś trwać w aktualnej relacji (2013-2014),
- 5) **niedojrzałe motywy wchodzenia w związki** – 50% respondentów jako motyw związania się ze swoją kobietą podawał uczucie więzi, zaangażowania emocjonalnego (np. „nie wyobrażałem sobie życia bez niej”), ponad 1/3 odpowiedzi dotyczyła zbiegu okoliczności, ciekawości, nacisku z zewnątrz (np. w sytuacji ciąży), 14% wskazywało korzyści płynące z relacji – pieniądze, mieszkanie, dostępność obiektu seksualnego, obniżenie lęku przed samotnością (2003)⁴; 29% osadzonych deklaruje gotowość poślubienia kobiety dla samej możliwości zaspokojenia potrzeb seksualnych (2003),
- 6) **preferowane cechy kobiet to bezkonfliktowość, uległość i gotowość zaspokajania wszelkich potrzeb mężczyzny** – najczęściej wyrażano gotowość wyboru partnerki (tabela 2) z przewagą syndromu afiliacyjnego (77,5%) oraz asertywnego (52%); jeśli chodzi o pierwszy z nich to wśród zestawu 12 mniej nasilonych cech najczęściej wybierano: *Lubi troszczyć się o innych, Każdemu stara się dogodzić, Ze wszystkimi się zgadza, Zbyt łatwo poświęca się dla innych* (pozostałe określenia to: *Towarzyska, Umie dodawać innym odwagi, Lubi troszczyć się o innych, Stara się być przez wszystkich lubiana, Zawsze miła i zgodna, Chętnie udziela pomocy, Przyjazna,*

Tabela 2. Preferowane przez więźniów cechy psychiczne kobiet (typologia H. Malewska – cechy mniej nasilone – Malewska 1967, s. 188-189, 213-219*) – 2013-2014 r.

Preferowane przez więźniów cechy psychiczne kobiet	Odsetek badanych możliwość wielokrotnego wyboru odpowiedzi
Typ 1. przewaga syndromu agresywnego	29,6
Typ 2. przewaga syndromu afiliacyjnego	77,5
Typ 3. przewaga syndromu neurotycznego	16,9
Typ 4. przewaga syndromu asertywnego	52,1
Typ 5. przewaga syndromu uległości	18,3

* W badaniu wykorzystano test percepcji stosunków interpersonalnych w małżeństwie Kwestionariusz ustosunkowań opracowany przez H. Malewską. Składał się on ze 112 cech. Stwierdzono, że cechy świadczące o dużym nasileniu czynnika miały mocno negatywne znaczenie, budziły niechęć do ich zakreślania. W prezentowanej analizie uwzględniono zatem te mniej nasilone cechy, pogrupowane po 12 w 5 syndromach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie projektu 2013-2014 r.

⁴ Motywy deklarowane przez więźniów bliższe są tym, które wskazywali badani przez Mieczysława Ploę mężczyźni z rozpadających się małżeństw; w rozwodzących się małżeństwach, odmiennie niż w trwałych, rzadziej wskazywano miłość (kolejno 67% i 87%) oraz atrakcyjność partnerki (23% i 30%), natomiast częściej pragnienie posiadania rodziny (kolejno 53% i 46%) oraz ciężę (kolejno 30% i 14%) (Plopa 2011, s. 145).

- Dobra i dodająca otuchy, Przesadnie troskliwa* (2013-2014); stwierdzono również, że idealna partnerka w opinii osadzonych: lubi dzieci – 14%, jest wesoła – 13%, zadbana – 12%, wykształcona – 10%, nie miesza się do męskich spraw – 9%, jest pracowita – 7,5% oraz posłuszna mężczyźnie – 7% (2003),
- 7) **unikanie obowiązków rodzinnych** – 17% mężczyzn stwierdziło, że nigdy nie zajmowało się domem, 50% informowało, że robiło to często, jednakże 37% nie umiało odpowiedzieć, co konkretnie robiło; niemal 16% stwierdziło, że zawsze byli na utrzymaniu swoich żon/partnerek; aż 12% ojców deklarowało, że nigdy nie zajmowało się swymi dziećmi, 67% co prawda zajmowało się nimi, ale jedynie w obszarze rekreacji (2003),
  - 8) **zmuszanie kobiet do współudziału w przestępstwach** – niemal 11% dokonywało przestępstw z partnerkami, 19% zachęcało lub zmuszało żonę do udziału w przestępstwie; 26% prosiło/żądało i otrzymało pomoc kobiet w postaci: zacierania śladów, wprowadzania w błąd policji w czasie ucieczki, 35% do udzielania schronienia (2003),
  - 9) **stosowanie przemocy** – niemal 30% stwierdziło, że bije swoje partnerki (z czego 26% regularnie), 49% więźniów wyzywa, 18% zastrasza, 26% regularnie pozbawia środków na utrzymanie, niemal 15% urządza pod wpływem alkoholu awantury, demoluje mieszkanie, co skutkuje interwencją policji, ponad 14% więźniów zadeklarowało, że zdarzyło się im siłą zmusić żonę lub konkubinę do współżycia (2003),
  - 10) **lekceważenie zdrowia seksualnego kobiet** – 48% mężczyzn nigdy nie stosowało antykoncepcji, 24% zaś robiło to, ale wyłącznie na ostre żądanie partnerki (2003); 66% podejmowało kontakty seksualne z żoną/partnerką życiową, będąc w stanie upojenia alkoholowego lub odurzenia narkotykami, przy czym 22% wielokrotnie (2003),
  - 11) **niewierność żonie/stałej partnerce** – 62% (2013-2014), 67% (2003) osadzonych miewa kontakty seksualne w czasie trwania związku z osobami trzecimi, z czego 17% (2013-2014), 23% (2003) stwierdza, że zdarza się to wielokrotnie; 33% mężczyzn deklaruje w czasie trwania związku kontakty seksualne z prostytutkami (2003),
  - 12) **wysokie oceny pożycia seksualnego w czasie pobytu na wolności** – 51,9% mężczyzn ocenia je jako bardzo satysfakcjonujące, 33,3% jako na ogół satysfakcjonujące, 14,8% niesatysfakcjonujące; najgorzej oceniają kontakty intymne mężczyźni odbywający wyrok w zakładach typu zamkniętego; dotychczas karani 2-, 3-krotnie; ci osadzeni, którzy mieli do chwili badania tylko jeden stały związek; mężczyźni obawiający się, że ich związek właśnie się rozpada; ci, którzy deklarują się jako homoseksualni z doświadczeniami heteroseksualnymi (2013-2014),
  - 13) **niskie oceny pożycia seksualnego w czasie odbywania wyroku** – 72,4% mężczyzn, którzy mają żony lub partnerki, nie miało z nimi żadnych kontaktów seksualnych

w tym okresie; z tych, którzy mieli relację intymną, 41,4% ocenia ją jako bardzo satysfakcjonującą, 24,1% jako w większości satysfakcjonującą, ale 34,5% jako niesatysfakcjonującą; najgorzej oceniają te kontakty mężczyźni, którzy łącznie spędzili w zakładach karnych powyżej 11 lat; ci, którzy mieli do chwili badania tylko jeden stały związek oraz mężczyźni obawiający się, że ich związek właśnie się rozpada (2013-2014),

- 14) **dobre oceny aktualnych żon/partnerek** – 50,8% oceniło partnerkę jako wspianą, 29,8% stwierdziło, że jest w porządku, 11,3%, że raz jest w porządku, a raz nie, 8%, że partnerki ich rozczarowują i zawodzą – najgorsze oceny wystawiają kobietom mężczyźni powyżej 51. roku życia; trzy i więcej razy karani; mężczyźni biseksualni lub heteroseksualni mający doświadczenia homoseksualne (2013-2014),
- 15) **powszechna wiara w wierność żon/stałych partnerek** – 75% jest przekonanych o wierności swojej kobiety, 13,8% myśli, że zdarzają się jej epizody zdrady, 11,4% jest przekonanych, że kobieta zdradza – częściej myślą, że są zdradzani mężczyźni w wieku powyżej 51 lat i 31-35 lat; osoby karane po raz czwarty; osoby, które były w wielu związkach (2013-2014).

B. Socjalizacyjne wyznaczniki pomyślnej realizacji roli męża/partnera życiowego

Analiza literatury wskazuje, że pomyślna realizacja roli męża/partnera życiowego warunkowana jest przede wszystkim:

- doświadczeniami socjalizacyjnymi w rodzinach pochodzenia, w szczególności: przyjazną atmosferą, życzliwością, zrozumieniem, wsparciem, korzystnymi postawami rodzicielskimi (Ryś 1999), także w odniesieniu do seksualności (Beisert 1991), oraz powodzeniami i niepowodzeniami małżeńskimi rodziców (Gałkowska 1999),
- dojrzałą, zdrową osobowością partnerów – pozbawioną cech psychopatycznych (por. Braun-Gałkowska 1985; Mandal 2008; Meloy 2002; Pastwa-Wojciechowska 2013),
- dojrzałością psychoseksualną partnerów (Lew-Starowicz 2004, por. Krahé, Tomaszewska-Jedrysiak 2011),
- wysokimi kompetencjami społecznymi umożliwiającymi stworzenie więzi w związku (Plopa 2006; Jankowiak, Kaczmarek 2012),
- dobrym poznaniem partnera (Trawińska 1977; Wojciszke 2004),
- wzajemną atrakcyjnością partnerów – również seksualną (Foremniak 2004; Jankowiak, Kaczmarek 2012).

Zebrany materiał pozwala na odniesienie się do dwóch z wymienionych komponentów: doświadczeń socjalizacyjnych w rodzinach pochodzenia oraz dojrzałości psychoseksualnej osadzonych. Z badań (2013-2014) wynika, że 65% więźniów wychowywało się w pełnej rodzinie. 13% osadzonych zadeklarowało, że rodzice rozwiedli się lub też

byli w separacji, 8,5% wychowywanych było przez jednego z rodziców, ponieważ drugi był poza domem, np. w zakładzie karnym, 7% zaś badanych to sieroty.

Stwierdzono, że najniższą gotowość do kontynuacji aktualnego związku i zarazem najgorsze oceny partnerek wystawiają osadzeni, których rodzice nie byli małżeństwem i nigdy nie mieszkali razem, oraz ci, którzy byli wychowywani w instytucjach opiekuńczych lub w rodzinach zastępczych. Mężczyźni, których rodzice nigdy nie byli małżeństwem i nie mieszkali razem: znacznie gorzej oceniali relację intymną ze stałą partnerką zarówno przed osadzeniem (w trzykrotnie wyższym odsetku niż pozostali), jak i podczas wykonywania wyroku (w dwukrotnie wyższym odsetku niż inni). Dodatkowo czterokrotnie częściej niż pozostali podejrzewają swoją aktualną partnerkę o zdradę.

W czasie badań (2013-2014) stwierdzono, że 42,1% osadzonych ocenia model wychowania seksualnego w rodzinach pochodzenia jako restrykcyjny, 44,3% jako model złotego środka, 13,6% jako permissywny.

Ujawniono, że mężczyźni, którzy wybierali cechy rodzinnej edukacji seksualnej najbliższe typowi restrykcyjnemu, w wyższym odsetku niż pozostali są gotowi zrezygnować z aktualnego związku, dodatkowo oceniają żonę/partnerkę jako niegodną zaufania. Mężczyźni wybierający wskaźniki modelu permissywnego w wyższym odsetku niż pozostali posądzają stałą partnerkę o zdradę.

Czynnikami warunkującym pomyślne funkcjonowanie w roli partnera życiowego jest dojrzałość psychoseksualna. Oznacza ona m.in. dominację potrzeby: miłości, więzi, wzajemnego uszczęśliwiania; respektowanie przez partnerów zasad równości, godności, szacunku; odpowiedzialność za podejmowane decyzje, współżycia jako wartości, podporządkowanie zachowań seksualnych systemowi wartości (Lew-Starowicz 2004, s. 156).

Elementy biografii seksualnych znacznego odsetka aktualnych więźniów (tabela 3) wskazują na ich niedojrzałość psychoseksualną. Aktywność seksualna mężczyzn cechuje się: brakiem odpowiedzialności, dbałości o bezpieczeństwo swoje i partnerów, ryzykanctwem, instrumentalnym traktowaniem partnerów i konsumpcyjnym, instrumentalnym podejściem do aktu seksualnego. Należy przy tym pamiętać, że wszelkie doświadczenia seksualne prowadzą do powstawania wzorów/skryptów odnoszących się do: postępowania w interakcji partnerskiej, oczekiwań wobec zachowań partnera oraz przekonania o adekwatności określonych działań w sferze seksualnej (Metts, Spitzberg 1996, s. 49-91). Skrypty powstałe na podstawie niekorzystnych doświadczeń socjalizacyjnych będą się wiązać z akceptacją i powielaniem w stałych związkach zaburzonych form współżycia (por. Krahé, Tomaszewska-Jedrysiak 2011, s. 697-712).

Tabela 3. Cechy obyczajowości seksualnej mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności (2013-2014)

Cechy obyczajowości seksualnej	Wybrane wskaźniki N = 485
Wczesny wiek inicjacji	– przed 18 r. życia inicjowało 86% badanych, do 14 r. życia – 18% – średni wiek inicjacji seksualnej to 16,5 lat
Duża liczba partnerów seksualnych	– przed osiągnięciem pełnoletniości doświadczenia seksualne z więcej niż 5 partnerami zadeklarowało 24% więźniów – średnia liczba partnerów w ciągu życia więźnia – 15 osób
Brak więzi emocjonalnej z partnerami	– 2/3 więźniów zazwyczaj podejmowało kontakty z kobietami, z którymi nie byli w związku, których nie kochali, nie lubili, nie były dla nich ważne i z którymi wcale nie planowali przyszłości
Współżycie w stanie odurzenia środkami psychoaktywnymi	– współżycie w stanie upojenia alkoholowego z trzeźwą osobą zadeklarowało ponad 50% więźniów, w stanie odurzenia narkotykowego 30%
Korzystanie z usług seksualnych	– 42% więźniów
Świadczenie usług seksualnych	– 8,7% więźniów (na terenie ZK – 3%)
Stosowanie przemocy seksualnej	– 21% zadeklarowało doświadczenia współżycia z osobą poniżej 15 r. życia – 31% doprowadziło kobietę do współżycia seksualnego przemocą, groźbą lub podstępem
Unikanie antykoncepcji	– więźniowie nie używają antykoncepcji, nawet w sytuacjach ryzykownych: w kontakcie z osobą obcą – 70,4%, korzystając z usług seksualnych 48%, świadcząc takie usługi – 67%, podczas seksu grupowego 65%

Źródło: opracowanie własne na podstawie projektu 2013-2014.

Podsumowanie

Zebrane wyniki pozwoliły na wyodrębnienie charakterystycznych sposobów realizacji przez więźniów roli męża/partnera życiowego. Przede wszystkim stwierdzono niski odsetek mężczyzn posiadających aktualnie żony lub stałe partnerki, pomimo powszechnego dążenia do posiadania rodziny i wielokrotnie podejmowanych prób stworzenia związku. Trwałość tych relacji jest niewielka. Prawdopodobne jest, że wynika to z niedojrzałych motywów budowania związków, opartych na nierealnych wyobrażeniach o funkcjonowaniu rodziny, którymi się kierują (przypadek, ciekawość, ciąża, korzyści materialne i seksualne), a także z wyboru określonych partnerek. Ujawniono, że osadzeni preferują kobiety bezkonfliktowe, uległe i gotowe zaspokoić wszelkie potrzeby mężczyzny. Można przypuszczać, że większość wybranych, nawet o takich cechach osobowości, po pewnym czasie zrezygnuje z relacji, w której są traktowane przedmiotowo. Stwierdzono, że więźniowie powszechnie unikają wszelkich obowiązków rodzinnych, zmuszają kobiety do współudziału w przestępstwach, stosują przemoc psychiczną, fizyczną i seksualną. Nagminnie lekceważą zdrowie seksualne kobiet, podejmując ryzy-

kowne zachowania seksualne: rezygnując z używania prezerwatyw, odbywając kontakty seksualne w stanie upojenia alkoholowego lub odurzenia narkotykowego, podejmując aktywność seksualną z innymi, przypadkowymi osobami. Wydaje się, że osadzeni wciąż powielają negatywne wzory rodzinne i skrypty seksualne, które powstały na podstawie dotychczasowych, niekorzystnych, ryzykownych doświadczeń.

Ujawniono, że do tej pory znaczna część więźniów realizowała nagannie rolę męża/partnera życiowego. Aktualnie, tę już i tak dramatyczną sytuację związku pogrążyło

Tabela 4. Rekomendowane kierunki pracy resocjalizacyjnej z zakresu poradnictwa rodzinnego

Zadania ogólne	
<ul style="list-style-type: none"> – uświadamianie zagrożeń dla jakości i trwałości związku wynikających z sytuacji izolacji więziennej i stygmatyzacji społecznej – wypracowanie strategii umożliwiających radzenie sobie rodziny z konsekwencjami izolacji i stygmatyzacji – kształcenie umiejętności komunikacyjnych – wypracowanie sposobów na podtrzymanie więzi w rodzinie oraz konstruktywne odgrywanie ról małżeńskich/partnerskich, możliwych do zrealizowania przy ograniczonym kontakcie bezpośrednim – uświadomienie problemów readaptacji społecznej wynikających z: negatywnych reakcji społecznych, zaangażowania grup podkulturowych w powrót mężczyzn do przestępstwa, nawyków więziennych, poczucia wyobcowania z rodziny i nieufności jej członków 	
Praca z osadzonym	Praca z żoną/partnerką
<ul style="list-style-type: none"> – wzmacnianie empatii wobec partnerki poprzez uświadomienie trudnej sytuacji kobiety pozostawionej samej sobie, naznaczonej społecznie; zrozumienie uczuć kobiety i dokonywanych przez nią wyborów – wzmacnianie motywacji do zaangażowania się w proces resocjalizacji jako sposób na skrócenie wyroku i otrzymywanie większej liczby widzeń, przepustek, a także wsparcie finansowe partnerki (w przypadku podjęcia pracy) – wzmacnianie motywacji do stałego podtrzymywania interakcji z żoną/partnerką i dbania o wysoką jakość związku pomimo formalnego oddalenia, – weryfikacja błędnych przekonań na temat przepisów ról rodzinnych i ewentualna korekta zaburzonych postaw wobec kobiet – pomoc w radzeniu sobie z rozłąką i zazdrością – wzmacnienie motywacji do zadbania o zdrowie seksualne: uzmysłowienie konsekwencji podejmowania ryzykownych zachowań, przekonanie o konieczności badań, uświadomienie skutków izolacji i długotrwałej frustracji seksualnej 	<ul style="list-style-type: none"> – wzmocnienie poczucia własnej wartości i obniżenie poczucia winy za przestępstwo – dostarczenie wiedzy o funkcjonowaniu zakładu karnego; uświadomienie sytuacji depriacji potrzeb mężczyzny i wynikających z niej reakcji – pomoc w opracowaniu strategii pomocy mężczyźnie w adaptacji do warunków więziennych (nacisk na udzielanie wsparcia emocjonalnego, a nie materialnego) – wzmocnienie postaw asertywnych wobec partnera – także komunikowania oczekiwań, wymagań – wzmocnienie motywacji do potępienia przestępstw popełnionych przez mężczyznę – motywowanie do aktywizacji społecznej i zawodowej (wskazanie możliwości otrzymania pomocy psychologicznej, socjalnej i prawnej oraz z zakresu doradztwa zawodowego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozmów prowadzonych z funkcjonariuszami służby więziennej w ramach realizacji projektów w latach: 2013-2014 „Mężczyźni odbywający karę pozbawienia wolności wobec życia seksualnego i partnerek seksualnych”, 2015-2016 „Służba Więzienna wobec zdrowia seksualnego mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności”, 2016-2017 „Relacje więźniów z żonami/partnerkami żywymi”.

uwięzienie partnera. Jest to zatem okres kryzysu całej rodziny. Drogą wyjścia z niego może być włączenie w proces resocjalizacji poradnictwa rodzinnego. Ten wniosek znalazł potwierdzenie w opiniach funkcjonariuszy służby więziennej wyrażanych podczas rozmów przeprowadzonych przy okazji realizacji projektów przez autorkę. Na podstawie tych informacji skonstruowano rekomendacje do pracy z więźniami i ich partnerkami (tabela 4).

Bibliografia

- Adamowska O., Kowalczyk M.H. (2014), *Rola związków partnerskich w resocjalizacji i wykonywaniu kary wobec skazanych długoterminowych*, „Przegląd Andragogiczny”, nr 21, s. 237-248. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RA.2014.017> [24.01.2017].
- Beisert M. (1991), *Seks twojego dziecka*, Zakład Wydawniczy K. Domke, Poznań.
- Bogunia L., Godyła R. (2001), *Oczekiwania skazanych w zakresie pomocy od społeczeństwa*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak (red.), COSSW, Warszawa-Poznań-Kalisz, s. 520-526.
- Boruc D.M. (2015), *Poziom satysfakcji z życia i poziom inteligencji emocjonalnej wśród skazanych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności w polskich zakładach karnych*, „Impuls”, Kraków.
- Braun-Gałkowska M. (1985), *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Cid J., Martí J. (2012), *Turning points and returning points: Understanding the role of family ties in the process of desistance*, „European Journal of Criminology”, nr 9 (6), s. 603-620.
- Einhorn L., Williams T., Stanley S., Wunderlin N., Markman H.J., Eason J. (2008), *PREP Inside and Out: Marriage education for inmates*, „Family Proces”, nr 47, s. 341-356.
- Faller K.C. (1990), *Understanding child sexual maltreatment*, CA: Sage, Newbury Park.
- Fishman L.T. (1990), *Women at the wall: A study of prisoners' wives doing time on the outside*, State University of New York Press, New York.
- Foremniak I. (2004), *Satysfakcja seksualna w małżeństwie. Rozważania teoretyczne*, „Małżeństwo i Rodzina”, t. 3, nr 1, nr 2.
- Gałkowska A. (1999), *Percepcja powodzenia małżeństwa rodziców a społeczny obraz siebie ich dorosłych dzieci*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin.
- Hairston C.F. (2003), *Prisoners and their families: Parenting issues during incarceration*, [w:] *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities*, J. Travis, M. Waul (red.), DC: Urban Institute, Washington, s. 42-54.
- Hairston C.F., Oliver W. (2006), *Safe return: Domestic violence and prisoner reentry: Experiences of Black women and men*, Vera Institute of Justice, New York, Retrieved October 19, 2007 from http://www.vera.org/publications/publications_5.asp?publication_id=367 [18.09.2011].
- Huebner B.M. (2007), *Racial and ethnic differences in the likelihood of marriage: The effect of incarceration*, „Justice Quarterly”, nr 24 (1), s. 156-183.
- Imieliński K. (1986), *Zarys seksuologii i seksiatrii*, PZWL, Warszawa.
- Incarceration and the Family: A Review of Research and Promising Approaches for Serving Fathers and Families* (2008), report prepared for DHHS, ASPE, Prepared by Mindy Herman-Stahl, Ph.D., Marni L. Kan, Ph.D., Tasseli McKay, M.P.H. – RTI International 3040 Cornwallis Road Research Triangle Park, NC 27709, <https://aspe.hhs.gov/sites/default/files/pdf/75536/report.pdf> [23.01.2017].

- Iwański Z.S. (2003), *Wprowadzenie do pedagogiki resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe NOVUM, Płock.
- Izdebski Z. (2000), *Wiedza, przekonania i HIV/AIDS w społeczeństwie polskim. Zachowania seksualne*, PWN, Warszawa.
- Izdebski Z. (2012), *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Jankowiak B., Kaczmarek Ł. (2012), *Jakość i trwałość współczesnych związków partnerskich. Propozycja skali*, [w:] *Przemiany seksualności w społeczeństwie współczesnym*, Z. Lew-Starowicz, K. Waszyńska (red.), Wydawnictwo UAM, Poznań, s. 323-342.
- Jaworska A. (2009), *Rola związków uczuciowych w resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] „*Kocha się raz?*”. *Miłość w relacjach partnerskich i rodzinnych*, W. Muszyński (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 191-201.
- Kargulowa A. (2007), *O teorii i praktyce poradnictwa. Odmiany poradniczego dyskursu*, PWN, Warszawa.
- Kasprowicz A., Giernacka K. (2010), *Sytuacja rodzin osób pozbawionych wolności*, [w:] *Problemy społecznej resocjalizacji*, L. Pytka, B. Nowak (red.), Wydawnictwo Pedagogium, Warszawa, s. 202-210.
- Krahé B., Tomaszewska-Jedrysiak P. (2011), *Sexual scripts and the acceptance of sexual aggression in Polish adolescents*, „*European Journal of Developmental Psychology*”, nr 8(6), s. 697-712.
- Lew-Starowicz Z. (2004), *Encyklopedia erotyki*, MUZA SA, Warszawa.
- Linowski K. (2010), *Wsparcie społeczne a warunkowe przedterminowe zwolnienie*, [w:] *Współczesne oblicze resocjalizacji penitencjarnej*, S. Bębas (red.), Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu, Radom, s. 135-145.
- Łukaszek M. (2004), *Postawy skazanych mężczyzn wobec żon i partnerek życiowych*, [w:] *Resocjalizacja instytucjonalna. Perspektywy i zagrożenia*, F. Kozaczuk (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 385-400.
- Machel H. (2014), *Rodzina skazanego jako współuczestnik jego resocjalizacji penitencjarnej, readaptacji i reintegracji społecznej*, „*Resocjalizacja Polska*”, nr 7, s. 45-57.
- Malewska H. (1967), *Kulturowe i psychospołeczne determinanty życia seksualnego*, PWN, Warszawa.
- Mandal E. (2008), *Miłość, władza i manipulacja w bliskich związkach*, PWN, Warszawa.
- Markman H. (2008), *PREP Inside and Out: Marriage Education for Inmates*, „*Family Process*”, nr 3, s. 341-356.
- Markman H., Eason J.A., Grant R. (2005), *Doing time: PREP inside and out*, Paper presented at the Smart Marriages Conference.
- McGloin J.M., Sullivan Ch., Piquero A., Blokland A., Nieuwebeerta P. (2011), *Marriage and offending specialization: Expanding the impact of turning points and the process of desistance*, „*European Journal of Criminology*”, nr 8 (5), s. 361-376.
- Meloy R.J. (2002), *The „polymorphously perverse” psychopath: Understanding a strong empirical relationship*, „*Bulletin of the Menninger Clinic*”, nr 66 (3), s. 273-289.
- Metts S., Spitzberg B.H. (1996), *Sexual communication in interpersonal contexts: A script based approach*, [w:] *Communication*, B.R. Burleson, A.W. Kunkel (red.), Sage Thousand Oaks, CA, nr 19, s. 49-91.
- Mills A., Codd H. (2008), *Prisoners’ families and offender management: Mobilizing social capital*, „*Probation Journal*”, nr 55 (1), s. 9-24.
- Miłkowska G., Sobański S. (2017), *Sieć, czyli kompleksowe instytucjonalne wsparcie osób opuszczających zakłady karne*, „*Dyskursy Młodych Andragogów*”, nr 18, s. 131-144.

- Muskała M. (2006), *Więź osadzonych recydywistów ze środowiskiem*, Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Nowak B.M. (2012), *Rodzina w kryzysie. Studium resocjalizacyjne*, PWN, Warszawa.
- Oklahoma Marriage Initiative (OMI), *Marriage and Relationship Skills Education as a Way to Prepare Prisoners for Reintegration*, ASPE Reserach Brief, Office of The Assistant Secretary for Planning and Evaluation JANUARY 2009, <https://aspe.hhs.gov/report/oklahoma-marriage-initiative-omi-marriage-and-relationship-skills-education-way-prepare-prisoners-reintegration> [23.01.2017].
- Pastwa-Wojciechowska B. (2013), *Psychopaci. Sprawy przestępstw seksualnych*, Harmonia Universalis, Gdańsk.
- Pełka-Sługocka M.D. (1979), *Wpływ kary pozbawienia wolności na małżeństwa skazanych kobiet*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badań Prawa Sądowego”, nr 12, s. 161-177.
- Pindel E. (2011), *Podtrzymywanie więzi rodzinnych w warunkach izolacji*, „Probacja”, nr 1, s. 92-104.
- Płopa M. (2006), *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, „Impuls”, Kraków.
- Płopa M. (2011), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, „Impuls”, Kraków.
- Ryś M. (1999), *Psychologia małżeństwa w zarysie*, CMPP MEN, Warszawa.
- Rzepliński A. (1981), *Rodziny więźniów długoterminowych*, Wydawnictwo PAN, Wrocław.
- Sakowicz T. (2009), *Wybrane aspekty środowiska rodzinnego w percepcji i ocenie osób pozbawionych wolności w polskich zakładach karnych*, „Impuls”, Kraków.
- Sakowicz T. (2013), *Systemy normatywne w świadomości osób uwięzionych. Studium socjopedagogiczne*, „Impuls”, Kraków.
- Stańdo-Kawecka B. (2000), *Prawne podstawy resocjalizacji*, Zakamycze, Kraków.
- Sujak E. (1988), *Poradnictwo małżeńskie i rodzinne*, Księgarnia św. Jacka, Katowice.
- Szczepanik R. (2015), *Partnerki życiowe recydywistów i ich rola w powstrzymaniu aktywności przestępczej*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja”, nr 26, s. 35-57.
- Trawińska M. (1977), *Bariery małżeńskiego sukcesu*, KIW, Warszawa.
- Western B. (2004), *Incarceration, marriage, and family life*, Princeton University Department of Sociology, Princeton, NJ.
- Wojciszke B. (2004), *Psychologia miłości. Intymność. Namiętność. Zaangażowanie*, GWP, Gdańsk.

PEŁNIENIE ROLI MĘŻA/PARTNERA ŻYCIOWEGO PRZEZ MĘŻCZYZN ODBYWAJĄCYCH KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI JAKO WYZWANIE DLA PORADNICTWA RODZINNEGO WŁĄCZONEGO W PROCES RESOCJALIZACJI

STRESZCZENIE: W materiale zawarto wyniki projektów (2003 – N = 100 i 2013-2014 – N = 485) zrealizowanych w siedmiu męskich więzieniach podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Rzeszowie. Stwierdzono następujące prawidłowości w relacjach więźniów z żonami/partnerkami: niski odsetek więźniów posiadających żony/partnerki (34-51%); wielokrotne próby stworzenia przez mężczyzn stałej relacji (84-93%), niską trwałość związków (do 3 lat), niedojrzałe motywy wchodzenia w związki – często przypadek, materialne lub emocjonalne korzyści. Badani unikają obowiązków rodzinnych, zmuszają kobiety do współudziału w przestępstwach, stosują wobec nich przemoc – również seksualną, lekceważą zdrowie seksualne kobiet, podejmują współżycie z innymi, w tym prostytutkami. Pomimo tak poważnych problemów w związku więźniowie bardzo dobrze oceniają swoje partnerki, są gotowi kontynuować związek, są przekonani o ich wierności, a także pozytywnie oceniają kontakty seksualne sprzed uwięzienia. Stwierdzono, że w procesie socjalizacji osadzonych wystąpiły czynniki, które mogą w sposób destrukcyjny oddziaływać na pomyślnie wypełnianie przez nich roli męża/partnera: wychowywanie się bez jednego rodzica lub obojga rodziców (35%), restrykcyjny model wychowania seksualnego w rodzinie (42%), niekorzystne doświadczenia

seksualne. Uwzględniając, że wielu mężczyzn nagannie realizuje rolę męża/partnera życiowego, a izolacja więzienna przyczynia się do rozluźnienia i zerwania więzi z żonami/partnerkami, postuluje się włączyć w proces resocjalizacji poradnictwo rodzinne.

SŁOWA KLUCZOWE: skutki izolacji, więźniowie, resocjalizacja penitencjarna, żony/partnerki więźniów.

FULFILLING THE ROLE OF A HUSBAND/LIFE PARTNER BY MEN SERVING PRISON SENTENCES AS A CHALLENGE FOR FAMILY COUNSELLING IN THE RESOCIALIZATION PROCESS

SUMMARY: The material describes the results of research conducted in seven male correctional facilities of the Regional Prison Service Inspectorate in Rzeszów (in 2003 N = 100, in 2013-2014 N = 485). On the basis of the research results, the following conclusions on prisoners' relations with their wives or life partners were drawn: the percentage of prisoners who have wives or life partners is very low (34-51%); prisoners strive for stable relationships but often fail (84-93%); prisoners' relationships do not last long (up to 3 years); their motives for forming relationships are often immature and they result mainly from a coincidence, material or emotional profits. The interviewees avoid family obligations, force women to commit crimes, they are violent against their female partners (also in sexual contacts), neglect women's sexual health, have sex with other women and prostitutes. Despite so serious problems in prisoners' relationships, the respondents evaluate their female partners very well and they want to continue the relationships. Moreover, they are convinced about their partners' faithfulness and loyalty and they are also very satisfied with their sexual contacts from the period preceding the imprisonment. It was stated that during the process of socialisation, the prisoners experienced some factors that could negatively influence the fulfilment of their role as a husband or life partner. The factors were the following: growing up in a single parent family or without parents (35%), a restrictive model of sex education within family (42%), bad sexual experience such as early sexual initiation age, numerous sex partners, sexual contacts with random and unknown partners, having sex under the influence of psychoactive drugs, using or offering sexual services with the use of sexual violence and avoiding contraception. The research also revealed that many men fulfil their role of a husband or life partner in the righteous way and that prison isolation contributes to loosening the bonds and ending the relationship with their wives and female life partners. Hence, it is recommended that one of resocialization process elements is family counselling.

KEYWORDS: isolation consequences, prisoners, penitentiary resocialization, prisoners' wives/life partners.